

VERGİ BİLİNCİNİN GELİŞTİRİLMESİNDE MUHASEBECİNİN ROLÜ (*)

Y. Doç. Dr. Yusuf SÜRMEN
KTÜ - İ.İ.B.F. İşletme Bölümü

Muhasebenin Tanımı ve Önemi

Muhasebe, işletmelerarası karşılıklı ilişkiler ve işletmeiçi olaylar nedeniyle ortaya çıkan değer hareketlerini kaydeden, sınıflandıran ve anlamlı bir biçimde özetleyerek, varılan sonuçları yorumlayan ve böylece işletme ilgililerine amaçlarına uygun yararlı bilgiler sağlayan bilimdir.

Muhasebeye öneminden ötürü "işletmenin dili" ya da "işletmenin sinir sistemi" denilmektedir. Hatta bazı yazarlar daha da ileriye giderek, muhasebeyi işletmenin "dolaşım sistemi" olarak adlandırmaktadırlar. Gerçekten, insan vücudundaki besinler dolaşım sistemi aracılığıyla organlara nasıl ulaşıyorsa işletmelerde de ilgililerin ihtiyaç duydukları bilgiler muhasebe sistemi aracılığıyla sağlanır. Muhasebenin önemi sadece günümüzde değil, çok eski zamanlarda da mevcuttu. Örneğin, 1363 yılında Abdullah Püser Muhammed bin Kiya el Mazenderanın yazdığı Risale-i Felekkiye "Kitabus Siyagar" adlı eserde muhasebenin önemi şöyle belirtilmektedir : "Güzel ve tesirli konuşanlarla, kalem erbabınca, muhasebe fenninin diğer yüksek ve en değerli fenlere nisbetle daha şerefli olduğunda ittifak edilmektedir.

Ülke ve devlet işleri ile ülkenin ihtiyaçları, hesap kuralı olmadıkça yürümez ve batul olur. Maliyenin gelir ve giderlerinde kalem hakim olmaz, onların doğru yürütülmesine yarayacak hesap açılmazsa, bu işler kısa zamanda bozulmaya yüz tutar.

Kuralsız ve eksik hesabın devlet işlerinde ne kadar bozukluğa yol açtığı aşikardır. Bu sebeple ileri gelen hakimler ve büyük akıllar, muhasebe ilminin temelinin koyulması, her iş için o işe göre hesap açılması ve hususi kural koyulması esaslarında ittifak ettiler" denilmektedir.

Kısaca, iyi bir muhasebe, işletmenin yönetim ve gelişmesi için önemli bir araç, kötü ve düzensiz bir muhasebe, işletmenin batmasını çabuklaştıran önemli bir silahtır. Bu anlamda iyi muhasebe, yönetim ve geliştirme aracı, kötü muhasebe ise bozma, yok etme silahıdır.

(*) Vergi Haftası dolayısıyla 24 Mart 1992 tarihinde Trabzon Defterdarlığınca düzenlenen panelde sunulan bildiridir.

Muhasebenin araç ya da silah oluşu, ülke iktisadi için de geçerlidir.

Muhasebenin özellikleri :

Bu konuda yapılmış bir araştırmaya göre bir muhasebecide aranan en önemli özelliğin doğruluk ve dürüstlük olduğu tespit edilmiştir. Bundan sonra aranan özellikler ise genel ve haberleşme yeteneği olarak belirtilmiştir. Bir muhasebeciyi meslek mensuplarından ayıran en önemli özellik, onun rakamlarla uğraşmasını seven, sayılara yatkın bir kişi olmasıdır. Sayılara yatkın olmayan bir muhasebeci kulağı paslı bir müzisyen gibidir.

Ayrıca, Kutadgu Bilig de muhasebecinin özellikleri şöyle sıralanmaktadır : *"Muhasebecini çok doğru, itimat edilir, iyi ve dürüst olması lazım. Gözü tok, tavır ve karakteri güvenilir olmalı. Akıllı olmasının yanında haya sahibi bulunmalı. Her türlü işlem kağıda geçirilmeli, akla güvenilmemeli, kayda geçirilmeli"* denilmektedir.

İktisadi açıdan ileri ülkelerde muhasebeci ilgi ve saygı görür, iktisadi açıdan geri ve gelişmekte olan ülkelerde muhasebeci aşağılanır, dahası muhasebeci, muhasebeci olduğunu söylemeye bile utanır; kendine mesleğine özüne uymayan sanlar yakıştırır.

Türkiye'de muhasebeciye ilgi ve saygı azalmış ve önem verilmez olduğundan, bir yandan işverenlerce muhasebeciye katip gibi küçültücü sanlar verilirken, öte yandan serbest çalışan muhasebeciler de kendilerine muhasebe uzmanı, eksper muhasebecisi gibi sanlar yakıştırmaktadırlar.

İnsan, konumuz açısından muhasebecinin tutum ve davranışlarının hesabını vereceğine inandığı oranda ölçülü, dengeli, hoşgörülü ve özgürdür. Bu ölçüde, insanlığa, bulunduğu organizasyona, topluma ve ülkeye yararlı olur.

Bu kadar önem verilen muhasebecinin yaptığı işlemlerden dolayı Serbest Muhasebecilik, Serbest Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunundan önceye kadar hukuken sorumlu tutulması düşündürücüdür. Özellikle vergi hukuku açısından muhasebecinin hata ve suçları, işletmeye aittir. İşletme ilgilileri hatanın muhasebeciye ait olduğunu ispatla vergisel sorumluluktan kurtulamazlar. Bu duruma örnek TTK Md. 67 gösterilebilir. Ancak, bazı kanunlarda belirtilmemesine rağmen insan olarak muhasebecinin kaynakların ve tüketicinin korunması ile vergisel alanda sosyal sorumluluğu vardır.

Vergi Bilincinin Geliştirilmesinde Muhasebecinin Rolü

Çağdaş vergilemede en etkin yol, beyan usulüdür. Bu usul mükelleflerin kendi kendilerini vergileme usulü olarak da adlandırılmaktadır. Bu usulün dayanak noktası, mükellefin vergi karşısındaki durumunu en iyi kendisinin belirleyeceğidir. Ancak, beyan usulünün başarılı olması, geniş ölçüde mükellefin vergi bilincine ve idarenin mükelleflere ait bildirimlerin doğru-

luğunu araştırmada göstereceği başarıya bağlıdır. Vergi idaresinin, sayıları günümüzde milyonlarla ifade edilen mükellefleri teker, teker ele alıp inceleyemeyeceği gerçeği göz önünde bulundurulduğundan, burada en önemli görev mükelleflere düşmektedir. Buna göre, başarılı bir vergilemenin temel şartı, mükelleflerdeki vergi bilincinin geliştirilmesidir. Ancak, mükelleflerdeki vergi bilincinin geliştirilmesi, sadece mükellef açısından ele alınacak bir konu değildir. Çünkü, mükellefler vergiye ilişkin ödevlerini çoğu zaman tek başlarına yerine getirecek durumda değildirler. Mükelleflerin büyük bir bölümü, vergiye ilişkin ödevlerini yerine getirmede muhasebeciye ihtiyaç duyarlar.

Günümüz toplum hayatında, ekonomik ve teknik gelişmelere paralel olarak, birçok meslek dalında olduğu gibi muhasebecilik mesleğinde gelişmiş ve bugün artık bu meslek özel bir öğretime, tecrübeye ve uzmanlaşmaya ihtiyaç gösteren bir meslek haline gelmiştir. Bu mesleğin önemini ve gereğini kavrayan ülkeler, bu mesleğe ilişkin kanuni düzenlemeleri bundan yaklaşık yüz yıl önce yapmış bulunmaktadır. Ülkemizde ise, bu mesleğin önemi oldukça geç kavranmış ve mesleğe ilişkin kanuni düzenleme bundan bir kaç yıl önce yapılmıştır. Ancak, kanunu çıkmış olmasına rağmen, ülkemizde bu meslek tam anlamıyla işlerliğe kavuşmuş değildir. Oysa, gelişmiş ülkelerde serbest muhasebeciler vergi mükelleflerinin kayıt ve hesaplarını incelemek mali tablolarını onaylamak gibi önemli bir kamu hizmeti görmektedirler. Bu suretle devlet, kendi memurları aracılığıyla mükellefleri denetlemenin mali külfetinden kurtulmaktadır. Bu tür denetimler, vergi beyannamesinin verilmesinden önce yapılmakta ve beyannamenin ekleri olan bilanço, kar ve zarar hesabı ve öteki tabloların onaylanması şeklinde olmaktadır.

Serbest muhasebecilere sorumluluk verilmesi halinde, mükellefle vergi idaresi arasında adeta aracı konumunda olan muhasebeci vergi bilincinin yerleşmesinde büyük katkılar sağlayacaktır. Bu sayede vergi güvenliği artacak, vergilemeden beklenen amaçlar daha kolay gerçekleşecektir.

Vergi mükellefi genellikle muhasebecisi aracılığıyla, vereceği verginin matrahını belirler, yani verginin tarhını yapar, bir beyanname ile uyum sağlar, vergiyi ödemesi gereken safhaya getirir yani tahakkuk ettirir ve vergi dairesine öder. Görülüyorki, verginin matrahı, tarhı, tahakkuku, dahası ödenmesi, muhasebeci ile çok yakından ilişkilidir.

Öte yandan muhasebeciler vergi toplamada kendilerine büyük görevler düşen meslek mensuplarıdır. Aksine, işletmenin ödemesi gereken vergilerin hiç ödenmemesi ya da eksik ödemesine yardımcı olan muhasebeci, aslında milli ekonomiye, hatta topluma kötülük yaptığını bilmelidir. Muhasebecinin böyle bir davranışı, aslında vergi kaçırmasına yardımcı olduğu işletmesinin de aleyhindedir. Çünkü, bu tür davranışın yaygın olduğu ülkelere, devlet para basma yolu ile vergi toplama yoluna gider ki bu da son derece sakıncalı bir davranıştır.

Son yıllarda, Maliye ve Gümrük Bakanlığı vergi mükelleflerine karşı hasım bir tavırdan uzlaşan ve itilafa düşmek istemeyen bir tavra girmiştir. Bu nedenle, mükelleflere bir çok avantajlar sağlayan kanuni değişiklikler yapılmıştır. Bu değişmelerle geçmişte yapılan hatalar ortadan kaldırılarak, müteşebbis ve yöneticilere daha rahat hareket etme imkanları verilmek istenmiştir. Bununla birlikte bundan önce yapılmış hataların devam etmeyeceği de beklenmektedir.

Gerçekten Maliye ve Gümrük Bakanlığı ile mükellefler arasında bu bahar havasının devam edebilmesi için işletme sahip ve yöneticilerinde önemli zihniyet değişikliklerinin olması gereklidir. İşletme dışı bir çıkar grubu olarak devletin, işletme karşısındaki durumu, abartılmadan diğer çıkar gruplarından farklı olarak ele alınmalıdır. Muhasebeyi sadece kanuni zorunlulukları yerine getirmek için kabul eden bir anlayıştan uzaklaşarak bilgi almak ve kararlarda kullanılmak amacıyla var olan bir kontrol ve planlama aracı olarak görmek gereklidir. Bununla devlet ve vergi mükellefi arasındaki itilaflara yol açan güvenilmez muhasebe bilgi anlayışı da ortadan kalkacaktır.

İktisat açısından ileri ülkelerde vergi kanunları ile muhasebe arasında çok yakın ilişki ve uyum vardır. Hatta, bu ülkelerdeki muhasebenin norm ve standartları vergi kanunlarından önce belirlenir. Ayrıca, yine bu ülkelerde vergi mükellefi ya da muhasebeci kadar, vergi dairesi memur ve yetkilileri de muhasebeyi iyi bilmek zorundadırlar.

Sonuç

Çağdaş vergilemede en etkin yöntem olan beyana dayalı vergilendirmenin en büyük destekleyici unsuru olan muhasebecilik mesleğinin birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de istenilen düzeye gelmelidir. Yükümlülerle daha yakın işbirliğine girmek ve gerektiğinde onlar için eğitici faaliyetler düzenlemek etkin bir vergi bilincinin temel şartlarından biridir. Ancak, bu suretle vergilemede beklenen mali, ekonomik ve sosyal fonksiyonlar gerçekleştirilebilecektir.

Türkiye'de vergi kanunları, muhasebenin doğal kanunları, işletmenin muhasebe düzeyi, yükümlü ve sorumluların ahlak, kültür ve bilgi düzeyi, uygulanabilirliği ve daha birçok etken gözönünde bulundurulmaksızın, yalnız maliye açısından ve maliyecilere, tüccar ve sanayici temsilcilerinin görüşleri doğrultusunda düzenlenmemelidir.

Vergi kanunları, ülkenin gerçeklerine uygun basit ve kolay anlaşılabilir bir biçimde yapılmalıdırlar. Ayrıca konan istisna, muafiyetler ve çeşitli oranlar da kolaylıkla anlaşılmalıdır.

Yararlanılan Kaynaklar :

- ERDAMAR Cengiz : Muhasebe Bilgileri ve İşletme Kararları-Teorî ve Uygulamalar, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1982.
- ERİMEZ Rüştü : *"Muhasebecinin Sosyal Sorumluluğu ve Vergi Denetimi"*, 1976 Türkiye'sinde Muhasebecinin Sosyal Sorumlulukları, XII. Türkiye Muhasebe Kongresi, 20-22 Ekim 1976.
- OTAR İsmail : *"Risale-i Felekkiye Kitab-us Siyagat Hakkında"*, Muhasebe Dergisi, Sayı : 37 (Ağustos 1984).
- PEHLİVAN Osman : *"Türkiye'de Vergi Yönetiminde Yardımcı Kurumlar ve Yükümlülükleri İşbirliği Sorunu"* Yüksek Ticaretliler Dünyası Dergisi, Sayı : 9 (Mart 1987).
- ŞANLI Çetin : *"Ekonomik Gelişmeler Işığında Muhasebe Uzmanlığı Mesleğinin Artan Önemi ve Önceliği"*, Muhasebe Dergisi, Sayı : 33 (Ağustos 1983).
- YAZICI Mehmet : Bağımsız Muhasebe ve Denetleme Mesleği Üzerine Araştırma, YTM Derneği Yayını Nr. 1, İstanbul, 1986.